

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATION
NOVEMBER 2017

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE: LEPHEPHE I
SEPEDI FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I

Nako: Diiri tše 2½

100 meputso

HLOKOMELA

1. Lephephe le le na le matlakala a 12. Kgonthišiša gore matlakala a feletše.
  2. Araba dipotšišo ka moka ka Sepedi.
  3. Gore o tle o kgone go kgobela meputso, ngwala ka bothakga o be o beakanye dikarabo tša gago gabotse.
  4. Thoma potšišo ye nngwe le ye nngwe letlakaleng le lefsa.
-

KAROLO YA 1   TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO YA 1****1.1   Badišiša ditemana tša ka tlase gore o kgone go araba dipotšišo.**

- 1   Re wetšwe ke leuba ka nageng ke masetlapelo le dipšhešamare ruri. Lefase le eme ka maoto. E lego re sentšeng? Moloji wa ntshe ke mang, gona afa o sa phela? Ge nkabe a phela o be a tla šokwa, a retolla ka mokgwa woo a pherekantšego ka gona dilo tša boela sekeng. Segolothata ke le le rego: 'ke nyaka go ikwa ke le godimo, ke akaletše marung'. Na lela la mogologolo la gore o se bone go akalala ga bonong, go wa fase ke ga bona, a fa le a tsebja?
- 2   Nyaope še bathong, e tseneletše lešabana la Thulare, **ruri ge e le lehu re hwile la pitšana**. Le leina la gona o no le kwa gore taba tša lona di nkga go swa. Motho a ka ipotšiša gore e lego nyaope ye ke eng? Sa go šiiša dinamana tša mmele ke gore bafodi/bakgogi ba yona ba tšere lemanoga le lengwe. Go thwe e kgogwa ke motho yo motee, mola a le godimo moo go sa tsebjejo, ke moka bagwera ba tla ba goga madi a gagwe ka tšhwaana ba itlhabela ka wona gore le bona ba be mo a lego gona. Tšhwaana ya gona e no adimišanwa, molato ga o bonwe felo. Go thwe selo ke 'Bluetooth'. Ruri, ruri motho a ka bea bophelo bja gagwe kotsing ka le le rego ke nyaka go ikwa ke le godimo? Godimo moo go tlogo go tšea nakonyana e sekae gomme wa hlapogelwa, wa nyaka go boelela gape.
- 3   Ka nnete tšhomišo ya diokobatši ke tlhobaboroko lefaseng ka bophara. Ga se nyaope fela, go na le mehutihuta ya go fapana ya diokobatši, go swana le: *khokheini*, *patše*, *heroine*, *motšoko*, *bjala*; *bjalobjalo*. Bothata ke gore mathomong motho a ka no ithaopa go di šomiša; eupša kotsi ye kgolo ke gore go ka se be bonolo go di tlogela ge di šetše di tlwaetše mmele wa gagwe. Monagano wa motho o di tlwaela moo e lego gore ga o sa kgona go itshwara/go phela ntle le tšona. Motho o tšwa bomothong bja gagwe a fetoga phoofolo. O fetša a se sa kgona le go nagana gabotse. O bone motho wa gona mesong ruri o tla šokwa. O tla hwetša motho a tsupuloga ka fase ga lepokisana goba ka fase ga leporogo, a sehlefetše ebile a thomothomela wa go theletša le moloji pelo. Sello ke sa tlala gomme dijo ga di thabelwe. Go nyakwa šeleng gore a ye go reka diokobatši tša letšatši leo. Masetlapelo ke gore bašomiši ba tšona ke bafsa bao e swanetšego go ba baetapele ba ka moso.
- 4   Bosenyi le bjona šebo, bo golela godimo letšatši ka letšatši. Mašeleng a go reka diokobatši tše a godimo kudu gomme motho wa gona o swanetše go phela ka tšona mola bontši bja bareki ba tšona ba sa šome. Bosenyi bjo bo na le go hlokofatša batho. Ba bangwe ba utswa ka magaeng a bobona. Ka go le lengwe mahodu ao a tsena ka dintlong, ba tseba gabotse gore go na le batho. Ka gona go hwa matswalo, ge ba fihla ba hlokofatša batho bao ka go ba betha le go ba kgoka, mola basadi ba bile ba katwa. Mafelelong ba ipha thoto yeo ba e nyakago ba napa ba bolaya naga. Bagologolo ba re ditšwammeng di a baba. O tla makala phahlo ya maemo a godimo e rekišwa mmileng ka theko ya fasefase. Bangwe ba ema le go gerema mebileng gomme ba pšhatla mafastere a dikoloi tša batho ba tšee dipeke.

5 Magagešong, a re swarišaneng joko ye, re lwe, re thušaneng le ba mmušo go fediša leuba le. Go na le mafelo ao a agilwego a tshokollo ya monagano le go thekga batšwasehlabelo/bašomiši ba diokobatši tše gore motho a kgone go boela sekeng. Motho o swanetše go itokolla, a amogele gore o na le bothata ebile o hloka thušo gore a tle a thušege.

[Boitlhamelo]

- 1.1.1 Akanya hlogo ya maleba ya ditemana tše tša ka godimo. Thekga karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (3)
- 1.1.2 Ke sekapolelo sefe seo se tšwelelago lefokong le, 'lefase le eme ka maoto' seo se šomišitšwego temaneng ya mathomo? Thekga karabo ya gago ka lebaka la maleba. (2)
- 1.1.3 Mmolelwana wo o thaleletšwego ka mo godimo o tšweletša seema. Na o dumelelana le mongwadi ka tšhomišo ya sona mo temaneng ye? Thekga karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.4 Go ya ka temana ya bobedi ke eng seo mongwadi a rego se šiiša dinamana tša mmele? (1)
- 1.1.5 Na mmolelwana wo, 'go šiiša dinamana tša mmele' ke karolo efe ya polelo? Ngwala tlhalošo ya wona. (2)
- 1.1.6 Go ya ka kgopolo ya gago, ke kotsi efe yeo e ka hlagelago badiriši ba mokgwa wo wa '*Bluetooth*' wo o tšweleditšwego ka mo temaneng ya bobedi. (1)
- 1.1.7 Na mongwadi o šupa eng ka mantšu a: 'diokobatši ke tlhobaboroko' ao a šomošitšwego temaneng ya boraro? (2)
- 1.1.8 Go tšwa temaneng ya boraro hlaloša gore ke eng seo se paledišago badiriši ba diokobatši go di tlogela gabonolo. (1)
- 1.1.9 Na taba ya gore bosenyi bo golela godimo ka lebaka la tirišo ya diokobatši ke ntlha goba ke kgopolo fela? Thekga karabo ya gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.10 Go ya ka kgopolo ya gago, bothata bja tšhomišo ya diokobatši bo ka ba bo hlowa ke eng? Ngwala dintlha tše pedi. (2)
- 1.1.11 Wena bjalo ka mofsa, o ka thuša bjang go rarolla bothata bjo? Ngwala dintlha TŠE PEDI. (2)

1.2 Lebelela diswantšho tše dilatelago ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Meriri ya 'Brazilian' ke re yona ya nnete ya nnete 100%,!

R913 500.00

R2 500.00

Ke šegofetše!

#ebamošegofatšiwaka

R4 000.00

Ge o se na 'mošegofatši', o no swana le lefofa!

[Intanete le boithamelolo]

- 1.2.1 Go ya ka diswantšho tše ke eng se segolo seo se goketšago dikgarebe go humana 'bašegofatši'? Ngwala dintlha tše pedi. (2)
- 1.2.2 Ntle le tšeo di tšweleditšwego ka mo diswantšhong, ekaba ke eng se sengwe gape seo se gokelago dikgarebe go ba le 'bašegofatši'? Ngwala TŠE PEDI. (2)
- 1.2.3 Na o bona okare tsela ye ke ya maleba ya go rarolla mathata? Efa keletšo ya gago. (1)

- 1.2.4 Na ke mathata afe ao 'bašegofatšwa' ba ka ikhwetšago ba le ka gare ga wona ka bophelo bjoo ba iphilego bjona? Bolela dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.2.5 Hlaloša gore ke ka lebaka la eng mantšu a 'bašegofatšwa' le 'mošegofatši' a tswaleletšwe ka gare ga ditsebjana? (1)
- 1.2.6 Na o kwana le mmolelwana wo 'Ge o se na mošegofatši, o no swana le lefofa'? Thekga karabo ya gago ka mabaka a mabedi. (2)

[30]**30 meputso**

KAROLO YA B KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Bala temana ye e latelago ka šedi gomme o e akaretše ka **DINTLHA** tše šupa fela. Šomiša dintlha tše mafokong a gago. Nomora mafoko a gago **1–7**. Kakaretšo ya gago e be le mantšu a go se fete a 90.

Boutela Mponi go difoka tša SATMA!

Sehlopha sa mmino wa setšo sa Mponi se hlomilwe ka 1996 ke Mtšana. Mponi Makuwa. Ka 2014, sehlopha se se ile sa amogelwa ka matsogo a mabedi ke mogwera wa gagwe '*MokgodzeakaD*,' wa '*Pro Label*' fao ba dirilego alpamo ya seopedi se tee yeo e bitšwago Mponi yeo e lokolotšwego ka Pherekong 2015.

Mponi ke sehlopha sa Jese ya Afrika seo se emelago Setšo sa Bapedi. Mponi ke sehlopha sa lapa seo se bopšago ke dikgarebe tše tharo tše di gokarelago setšo sa gabotšona. Sehlopha se se laolwa ke Dapeit Mamogobo Moshidi yoo e lego senganga seo se hlomphago setšo ka mešogofela. Mponi e šomiša mmino wa setšo go tloša bafsa mebileng. Gape sehlopha se se šoma le bagolofadi le batho bao ba nago le twatši ya HIV/AIDS setšhabeng.

Sehlopha sa Jese sa Mponi se tšwa motseng wa Tafelkop kgauswi le Groblersdal karolong ya motse wa Mokababa. Sehlopha se se diragatša meketeng ya manyalo, meketeng ya dikhamphani, dimolong le ditheong tša bagolofadi. Mponi e hlaotšwe go difoka tša SATMA magorong a mabedi: Alpamo e Kaonekaone ya Sepedi le Seopedi se Sekaonekaone sa Mosadi. Sehlopha se se ya go emela Limpopo. Se ya go emela wena! Sehlopha se se nyaka thekgo le diboutu tša gago gore se atlege. Seo sehlopha se, se se kgopelago go wena ke gore o romele sms go 'SATMA'. Ngwala: '*SATMA, MPONI, BEST SEPEDI ALBUM*' gomme o romele 'sms' go 3466.

[Seipone News; Letl. 8; 19 Phato – 01 Lewedi 2015]

10 meputso

KAROLO YA C THETO**POTŠIŠO YA 3****SERETO SEO SE SEGO SA BONWA**

Badišiša sereto se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Botse – BMT Makobe	
Botse o sethakga sa pelo! O sethabišamahlo O seleša bodutu sa ba lapilego O selebatšamašwana a a tšofatšago O sehlare sa nakwana go ba imetšwego.	3
Botse, nkabe o sa pone, Nkabe o sa fougale, Nkabe o kgona go mpshafatšwa kgafekgafe, O dula o editše bjalo ka letšatši, O bonegela tselabotse dinako tšohle.	9
Botse, dula le nna Aga pelong ya ka Ke go solele mehlodi tšatši ka tšatši, Ke tage ka lerato la setho le bophelophelo wa leratadima Ke kgone go go nošetša ka direto le meretelo ya Seswana kgafekgafe.	12 15

[Direto tša Sesotho sa Leboa; Prof. D.M. Kgobe]

- 3.1 Na go retwa eng mo seretong se? (1)
- 3.2 Na go foka moya ofe mo seretong se? Thekga karabo ya gago ka ntlha e tee. (2)
- 3.3 Hlaloša seka se se dirišitšwego mothalading wa 12 'go aga pelong'. (1)
- 3.4 Tsopola mohlala wa poeletšothomi mo temanathetong ya pele o be o fe mohola wa yona. (2)
- 3.5 Tsopola mohlala wa tlogelo temanathetong ya mafelelo gomme o be o fe mohola wa yona. (2)
- 3.6 Sereto se se theilwe godimo ga sekapolelo sefe? Thekga karabo ya gago. (2)
- [10]**

POTŠIŠO YA 4**DIRETO TŠEO DI BONWEGO**

- 4.1 Bala setsopolwa sa sereto se sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

Moemedi – R.M. Madiga	
Ke kgale ke hubaka le bomatšekge	
Ke kgale ke phuphura dirokolo le makokoro,	2
Ke kgale ke galampela merelewa le mereselewe	
Ke sa tsebe ge o le gona Moemedi	4
Ke sa tsebe ge o phediša tšohle diphedi.	
Maribiši le maribišane a bošego	6
Hleng moloi o be a raloka ka nna?	
Tlhakeng ya ntlo ya ka o ralokile;	8
Dilotsoko di fofa godimo ga ntlo,	
Dikokotitsoko di kokotile go la ka lebatingwako,	10
Dilotsoko di nkokotela lebating,	
Anthe ke dirongwarongwana tša bona baloi,	12
Ke rile go fihla tseleng ya gago Moemedi,	
Moloi wa mokgalabje nankhono ke mošemanyana,	14
Moloi wa mokgekolo mamohla ke ngwanenyana,	
Moemedi, kae kapa kae o nketela pele.	16

[Direto tša Sesotho sa Leboa; Prof. DM Kgobe]

- 4.1.1 Ka dintlha tše tharo ngwala moko wa sereto se.

Teori (1)

Tirišo (3)

- 4.1.2 Laetša poeletšotumammogo mothalothetong wa 6 le mohola wa yona. (2)

- 4.1.3 Tsopola mohlala wa potšišoretoriki temanathetong ya 2 o be o fe mohola wa yona. (2)

- 4.1.4 Kgetha mohlala wa entšampmente/kelelothallo temanathetong ya 1 o be o ngwale mohola wa yona. (2)

- 4.1.5 Na moreti o leka go tliša kgopolo efe ka methalotheto ye e ngwadilwego ka bokoto? (1)

4.2 Bala setsopolwa sa sereto se sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go se latela.

Kobaobane	
HMC Maebela – Mohlala	
O mošiši, o šišitše.	
O tladiše todi ya dinose.	
O sehlephišalebole,	3
Ga o lemoge gore	
Mohlang ba go topa nta thekgeng,	
Ngwedi o tlile go apogelwa ka maru.	6
Dintšhi di tlile go fofa,	
O šale o le dikwero le disego.	
O šale o le lefetwa,	9
O fetilwe ke tšeo di bego di go lebane.	
O fetilwe ke wa gago monna,	
A etšwa go nyala o šele,	12
O šale o beile mokganya phatleng,	
A gago matswiana kolobe e phureditše,	
Seboko sa tswalo se ile ga ntilatlane,	15
Se tšhabile makgoma makgomelateng,	
Se ngadišitšwe ke lekokoro la Ramošweu.	17

[Direto tša Sesotho sa Leboa; Prof. DM Kgobe]

4.2.1 Ka dintlha tše tharo re alele molaetša wa sereto se.

Teori (1)

Tirišo (3)

4.2.2 Maikutlo a gago ke afe mabapi le seretwa? Thekga karabo ya gago ka ntlha e tee. (2)

4.2.3 Ke ditlamorago dife tšeo di ka hlagelago seretwa ka bophelo bjo a iphilego bjona? Ngwala dintlha tše pedi. (2)

4.2.4 Efa lelatodi la lefetwa. (1)

[20]

30 meputso

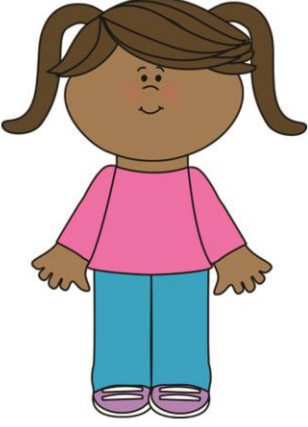
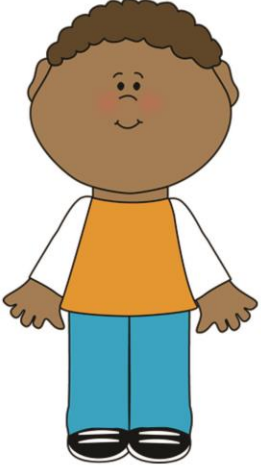
KAROLO YA D THUTAPOLELO**POTŠIŠO YA 5**

- 5.1 Bala temana ya ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

Molatelo ke mosatšana yo bohlale kudu, le ge monna wa gagwe a mo hloriša, yena o swere la mogologolo la go re monna ke hlogo ya lapa ebile o re lebitla la mosadi ke bogadi. Modirelaleago Mtšana. Molopo o lekile go mo eletša gore a ikele ga gabo e le go fihla hlogo yeo ya Bakupa, eupša ya no ba go tšhela leswika ka meetse.

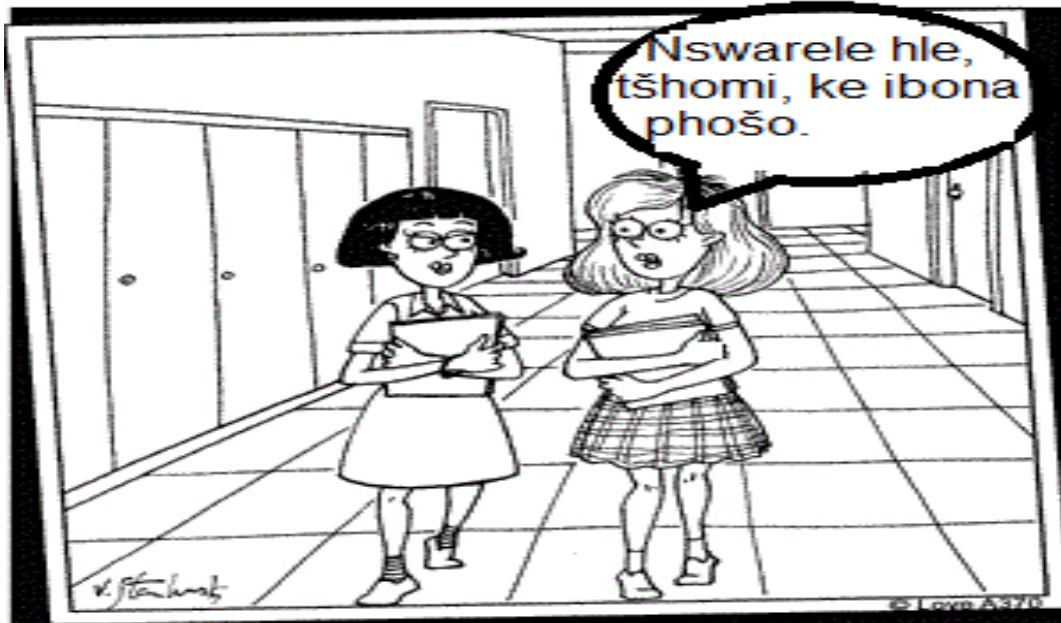
- 5.1.1 Ngwala lentšu le Mtšana, ka botlalo. (1)
- 5.1.2 Diriša botee bja lentšu le 'meetse' lefokong la go kwagala. (1)
- 5.1.3 Efa mošomo wa moselana wo o kotofadišwego lefokong la mathomo. (1)
- 5.1.4 Hlaloša phapano ya lentšu le 'hlogo' go ya le ka fao le dirišitšwego mo temaneng. (2)
- 5.1.5 Kgetha lekopanyi go tšwa temaneng gomme o be o le šomiše lefokong la gago go laetša kwešišo ya lona. (2)
- 5.1.6 Hlaola mohlala wa lešala gomme o laetše mošomo wa lona. (2)
- 5.1.7 Tsopola mohlala wa leamanyi gomme o be o fe mošomo wa lona. (2)
- 5.1.8 Ngwala sekafoko se se thaletšwego ka tirwa. (1)
- 5.1.9 Ngwala lehlalosešagotee la 'hloriša'. (1)

5.2 Lebedišiša seswantšho se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

2	1
<p>Eupša ka setšo e sa le bomma, akere. Le gona ga ke kwane le kgopolo ya gago ya gore basadi ke bona bao ba nago le maikarabelo a go tliša bana mo lefaseng.</p> <p>Anke o mpotše mo. Bana ba tšwa kae? Gona ba bopša ka diatla?</p>	<p>Mosadi wa go se kgone go belaga bana yena, ga se mosadi wa selo. O swanetše go no boela ga gabo.</p> <p>E sego bjalo monna o tla swanelwa ke go nyala mosadi yo mongwe gore a tle a mmelegele bana.</p>
	

- 5.2.1 Ngwala lentšu letee sebakeng sa lefoko leo le kotofaditšwego ka mo puduleng ya 1. (1)
- 5.2.2 Kgetha mohlala wa tšhomišo ya lerui la mmolelwa puduleng ya 1 gomme o le fetolele go lerui la mmoledišwa. (2)
- 5.2.3 Na mantšu a 'ga se mosadi wa selo' a tšweletša maikutlo a mohuta mang? (1)
- 5.2.4 Tsopola lebopi la letlago go tšwa puduleng ya 1 gomme o le šomiše bjalo ka lediri lefokong la go kwagala. (2)
- 5.2.5 Na mošomo wa lentšu le 'bomma' puduleng ya 2 ke ofe? Thekga karabo ya gago. (2)
- 5.2.6 Kgetha lehlathi puduleng ya 2 gomme o hlaloše gore le hlatha lefoko leo bjang. (2)
- 5.2.7 Na ke modirišo ofe wo o tšwelelago mo lefokong le, 'Anke o mpotše mo' leo le šomišitšwego puduleng ya 2? (1)
- 5.2.8 Tsopola lentšu le letee leo e lego lebotšiši puduleng ya 2. (1)
- 5.2.9 Tsopola mohlala wa lebopi la kganetšo puduleng ya 2 gomme o be o bope lefoko la go kwagala ka lona go laetša kwešišo ya lona. (2)

5.3 Tsinkela seswantšho se se latelago gomme o lokiše mantšu ao a phošagetšego gomme o a ngwale ka polelo ye e nepagetšego.

(3)

30 meputso

Palomoka: 100 meputso